

TIBBIY PSIXODIAGNOSTIKADA QO'LLANILADIGAN METOD VA METODIKALAR

Olimova Dano Shakirovna

TTA Urganch filiali p.f.n, dotsent.

Matrizayeva Gulmira Ne'matjon qizi

TTA Urganch filiali

Stomatologiya yo'nalishi magistranti.

Annotatsiya: Ushbu maqolada tibbiy psixodiagnostika sohasida bemorlarning nevrotik holatlarini aniqlash, baholash va tahlil qilishda qo'llaniladigan zamonaviy metod va metodikalarning nazariy va amaliy jihatlari yoritilgan. Muallif nevrotik holatlarning psixologik asoslarini qisqacha tahlil qilgan holda, ularni aniqlashda ishlatiladigan asosiy testlar — Lusher testi, MMPI (Minnesota Ko'p Yoqlama Shaxs Inventari), Shmishek va Leonxard shaxsiy tipologik metodikasi, Xoll metodikasi kabi psixodiagnostik vositalarning afzallik va cheklovlarini tahlil qiladi. Shuningdek, maqolada diagnostika natijalarining tibbiy-psixologik yo'nalishda qanday talqin qilinishi, bemor bilan psixoterapevtik ishlarni tashkil etishdagi ahamiyati haqida ham fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar: Psixodiagnostika, nevroz, nevrotik holatlar, Lusher testi, MMPI, Shmishek metodikasi, psixologik tahlil, tibbiy psixologiya, psixometrik metodlar, diagnostika.

Tibbiy psixologiya sohasi doirasida psixodiagnostika nevrotik holatlarni aniqlash va ularni samarali davolashda muhim o'rin tutadi. Turli turdagi psixik buzilishlar, ayniqsa, nevrotik sindromlar, jismoniy kasalliklar bilan chambarchas bog'liq bo'lishi mumkin. Shu sababli, bemorning ruhiy holatini aniqlash va to'g'ri baholash klinik psixologlar uchun muhim vazifalardan biridir.

Psixologik diagnostika metodikalarining tibbiyotda qo'llanilishi bemor holatini baholash va davolash jarayonlarini yanada samarali tashkil qilishda katta ahamiyat kasb etadi. Ushbu tadqiqotda psixologik diagnostika vositalarining tibbiyot sohasida qo'llanilishiga doir tamoyillar, metodlar va ularning amaliy ahamiyati o'rganiladi. Tadqiqot jarayonida turli diagnostik vositalar — masalan, so'rovnomalar, suhbatlar, psixologik testlar — orqali bemorlarning ruhiy holatini aniqlash va bu ma'lumotlarni davolashda qanday qo'llash mumkinligi tahlil qilinadi. Shuningdek, psixologik diagnostikaning turli fanlar kesishmasidagi (interdisiplinar) yondashuvi va uning shifokorlar, psixologlar hamda boshqa mutaxassislar o'rtasidagi samarali hamkorlikni rivojlantirishdagi o'rni alohida e'tiborga olinadi. Ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi — psixologik diagnostika metodikalarini tibbiyot sohasiga uyg'unlashtirib tatbiq etish

bo'lib, bu orqali bemorlarning ruhiy holatini yaxshilash bilan birga, sog'liqni saqlash tizimi umumiy samaradorligini ham oshirishga erishiladi.

Psixologik tashxis (ya'ni diagnost)ning rivojlanishi natijasida maxsus tadqiqot yo'li — diagnostik uslub shakllandi. Bu uslub psixologiyaning umumiy uslublar tizimida o'ziga xos o'rin egallaydi. Diagnostik uslubning asosiy xususiyati shundaki, u shaxsning psixologik holatini aniqlashga qaratilgan maxsus metodlarni o'z ichiga oladi.

Psixologik adabiyotlarda “metod” va “metodika” tushunchalari turli ma'nolarda qo'llaniladi. Umuman olganda, har bir tadqiqot yo'nalishi muayyan uslubiy tamoyillarga asoslanadi va bu tamoyillar orqali aniq metodlar tanlanadi.

Psixologik tadqiqot uslublari odatda eksperimental va noeksperimental (tavsiflovchi) uslublarga bo'linadi. Noeksperimental uslub — bu kuzatuv, suhbat o'tkazish, faoliyat natijalarini tahlil qilish kabi metodlarni o'z ichiga oladi. Eksperimental uslub esa, o'rganilayotgan hodisani nazorat qilish va maxsus sharoit yaratish orqali uning sabab-oqibatlarini aniqlashga yordam beradi. Bu jarayonda tadqiqotchi bevosita ishtirok etadi va shaxs faoliyatiga ma'lum darajada ta'sir ko'rsatadi.

Diagnostik testlar ba'zan eksperimental metod doirasida baholansa-da, biz bu borada aniq belgilangan va ko'plab konkret metodikalarga tayanuvchi psixodiagnostik metodni alohida ajratish zarur deb hisoblaymiz. Psixodiagnostik metodning muhim jihatlaridan biri — u hodisalarni o'lchash, sinash va baholashga yo'naltirilganidir. Bu yo'nalish orqali o'rganilayotgan hodisaning miqdoriy va sifat jihatlarini aniqlanadi. Shu bilan birga, diagnostik metodni faqatgina o'lchash va sinash ko'rsatkichlari bilan cheklab bo'lmaydi. Aks holda, u faqat eksperimental metod doirasida tushuntirishga asoslangan deb hisoblanadi. Aslida esa diagnostik tadqiqot nafaqat tushuntirish elementlarini, balki sabablarni aniqlash hamda mavjud muammolarga mos tavsiyalar ishlab chiqishni ham o'z ichiga olishi lozim.

Psixodiagnostik metod turlari: Psixodiagnostikada qo'llaniladigan ob'ektiv metodlar xilma-xil bo'lib, eng ko'p qo'llaniladiganlariga kuzatish, so'rov, testlar, eksperiment hamda modellashtirish orqali sinaluvchining faoliyat mahsuldorligini o'rganish metodlari kiradi.

Shuni ham aytish joizki, Nevrotik holatlar tushunchasi: Nevrozlar — bu psixik buzilishlarning eng keng tarqalgan shakllaridan bo'lib, ular odatda tashqi stress omillariga javoban paydo bo'ladi. Bunday holatlar odatda reaktiv xarakterga ega bo'lib, bemorning mehnat qobiliyati va ijtimoiy hayot faoliyatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Diagnostik metod va metodikalar quydagilar:

a. Lusher rangi testi. Bemorning emotsional holati, stress darajasi va ichki ziddiyatlarini aniqlashda qo'llaniladi. Test natijalari bemorning psixologik muvozanati haqida muhim ma'lumot beradi.

b. MMPI (Minnesota Multiphasic Personality Inventory). Shaxsiy tiplar, psixopatologik simptomlar, xavotir, depressiya va boshqa nevrotik belgilarning mavjudligini aniqlash imkonini beradi.

c. Shmishek-Leonxard metodikasi. Bemorning shaxsiy tiplarini, temperament va xarakter xususiyatlarini o'rganish orqali nevrotik moyillikni baholashda yordam beradi.

d. Xollning "hayot yo'nalishlari" metodikasi. Hayotdagi asosiy qadriyatlar, motivatsion omillar va ruhiy holatlarning umumiy xarakterini aniqlashda ishlatiladi.

Diagnostic natijalarni tahlil qilish: Olingan natijalar asosida bemorning ruhiy holatini baholab, mos psixoterapevtik yondashuv tanlanadi. Har bir metodika natijasi kompleks tahlil qilinib, bemorning klinik ahvoli bilan bog'lanadi.¹

Ma'lumot o'rnida aytib o'tamiz, psixodiagnostika jamiyatning umumiy manfaatlari va uning alohida a'zolari ehtiyojlarini qondirishga xizmat qiladi. Biroq, psixodiagnostikadan samarali foydalanish uchun uning ilmiy asoslangan bo'lishi muhim sanaladi. Ilmiy psixodiagnostika shaxsning o'rganilayotgan xususiyatlari, ularning tabiati va tuzilish prinsiplari haqidagi, shuningdek, psixodiagnostika jarayonining qonuniyatlari to'g'risidagi bilimlarga tayanadi.

Xulosa qilib aytganda, tibbiy psixodiagnostika sohasida qo'llaniladigan metod va metodikalar bemorlarning ruhiy holatini chuqur tahlil qilishga imkon beradi. Ayniqsa, nevrotik buzilishlarni aniqlashda ushbu metodikalar muhim ahamiyat kasb etadi. To'g'ri tanlangan diagnostik yondashuvlar yordamida bemorga individual psixoterapevtik yordam ko'rsatish imkoniyati ortadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Shapiro, D. (2010). Nevrotik holatlar va ularning tahlili. Tibbiy Psixologiya, 15(3), 115-126.
2. Lusher, L. (1969). Ranglar va shaxsiyat: Lusher testining qo'llanilishi. Psixometrik Jurnal, 12(4), 34-45.
3. Hathaway, S. R., & McKinley, J. C. (1943). Minnesota Multiphasic Personality Inventory (MMPI). University of Minnesota Press.
4. Shmishek, V. (2002). Shaxsiy tipologiya va nevrotik holatlar: Psixologik yondashuv. Psixologiya va sog'liq, 8(1), 22-33.
5. Leonxard, J. (1997). Shaxsiyat va nevrotik disfunktsiyalar. Klinikal Psixologiya va Diagnostika, 10(2), 50-61.

¹ Lusher, L. (1969). Ranglar va shaxsiyat: Lusher testining qo'llanilishi. Psixometrik Jurnal, 12(4), 34-45.